

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Jonstoni Historia Naturalis

Ioannis Jonstoni|| Theatrvm|| Vniversale|| De Avibvs

Jonston, Jan

Heilbrunna, MDCCCLVI.

VD18 90528921

Titvlvs V. De Psittacis.

urn:nbn:de:gbv:45:1-11068

Vox.

Vocem acutiorem, quia humidiōr, peregrino habet. Raro aues pica uel cornice maiores inuidit. Plerumque se praecipitaturus propter metum loco manet et suspenditur. Audacior euadit, si aucupis accedat praesentia. Qui in Helvetia reperitur, diuersis est ab isto.

Locus.

Aldrou. l. *Nidificat* in excelsis iuxta aquas aut profundas ualles, petris. *Nidis* 7. c. 15. exemptus mansuetus. Capit perditces, columbas, cornices, anates, phasianos et terraones.

Aldrou. l.

Faltones PROMISCO COITV 7. c. 15. geniti a peregrinis plerumque proueniunt. Hi enim a parentibus statim expelluntur et, cum suae speciei coniuges non inueniant, ad

speciem alteram, quam sibi simillimam inuenient, libidinis tempore conuertuntur. Carcanus ex altero parente peregrino, altero montano procreatōs *falcones traueros* uocat. Albertus *quatuor* eorum *genera* ponit. Caeterum, si cum falcone pedis caerulei peregrinus commisceatur, fere similis peregrino generatur avis, si cum lanario nigro, ignobilis falco niger, si cum lanario albo, similis falconi albo, si cum lanario rubeo, similis colore et figura falconi rubeo. Patrissant autem plerumque et ignobilitatem matris institutio post unum uel alterum annum compensat.

TITVLVS. V.

De Psittacis.

CAPVT I.

De Psittacis in genere.

Nomen.

*R*apacibus psittaci subnectuntur tum, quod rostrum et unguies aduncas habeant tum, quod cicures carnem etiam ipsam deuorent. Nomen fortiti sunt seu a Psittace urbe iuxta a Tigrim celebri seu *ā tē tāv ḥ̄̄tānīw̄ ḡ̄tē*. Soli uirides psittaci ueteribus cogniti. Psittaci fructus in intimo quoque cortice et tota nuclei carne insolenter admodum eundem imbibit.

*Descrip.
tio.*

*b Scalig.
Exerc.*
236.

Magnitudine si species, in regione, cui nomen dedere, brachium cum dimidio longitudine explent. *Visus* *b Scaligero*, qui clathratae fenestrae fere impleuerat spatium, in quadam noui orbis regione phasianos superant. In insula Banda columbam nostratem uix excedunt. Alibi gallinis, turdis, hitundinibus, imo passeribus aequantur. *Color* quoque illis uarius. In noua Hispania, Aethiopia et ultima India quosdam totos albos inuenies. Circa Tarnasaram septuplaci colore superbos, in Ternate Molucarum una, Brasilia et Aethiopia rubros, in quibusdam Aethiopiae syluis nigros, in Malabar praslinos, scutelatos, purpureos,

cinereos et caeruleos alibi. Bellonius magnos quosdam totos canere, mediocres ex rubro uariegar, pusillos nonnullos prolixa cauda, totos uirides esse ait. Circa lauam alii sunt rubri rostroluteo, alii uersicolores, candidi quidam. Et quis omnes diuersitates enumeret, cum supra centenos magnitudine et colore discrepantes curiosi obseruerint? Antiquis *d* solus in intimis *d Apulis* plumulis et extimis pinnulis *ui Florida* ror notus erat. *Vnde* avis *e ui* *e Stat. Onid. Et* ridis dicebatur. Communia fere omnibus sunt. Caput praegrande, ingenii signum, rostrum, quod, qua collo committitur, in solis inferne sub faucibus apertum est, adeo durum, ut ferreis clathris uix parcant. Statius cornu uocet, aduncum idem, ut *fe*, tanquam hamato et *fe* *f Plin.* micirculari forma constructo se, cum *N. l. 11* deuolant, excipient, illi innitantur liuioresque ita pedum infirmitati faciant. Mandibulae superioris, quod *ipsi* cum solo crocodilo et thaematope, si Oppiano credimus, commune, motus. Lingua, quae curbitae seminis figuram representat, caeteris auibis *g latior*. *g Arrib. H. A. s. l.* *Vnde*

Vnde ἀνθρωπόλοτος dicitur. Pedus rotundum. Pedum species, quia ante et pone binos habet, rara, illos in regno Aethiopiae interioris prope mare arenosum, si excipias, quorum quidam sex in pede digitos habent, quidam tres. Crura breuifcula, infirma et plerunque fusca. Vngues adunci, quibus escam eleuant et ad os extrorium conuertunt. Capitis anatomiam apud Aldrouandum uide.

Locus.
h Plin. l.
10. c. 42.
Pausanias
in Corinth.
i Plin. l. 6. i
e. 29.
Nutri-
mentum.

Indiam esse ueteres *b* credidere. Tempore Alexandri M. in Taprobana primum inuenti, Neronis in Gaugada Aethiopiae insula uisi sunt, Diodori Siculi in ultimis etiam Syriae nascebantur. Auorum temporibus terrae cuidam supra caput bonaे spei nomen ob copiam indidere. In regno Calecut tanta ipsorum est ubertas, ut oryzam saepissime depascantur, tanta in occidentali India, ut psittacorum regioni inde nomen creuerit. Nec Nigritae in regno Senegae illis carrent.

Vitius ipsis feris adhuc frumenta, legumina, semen cardami seu cruci, quo pingueſcunt, cum homo purgetur, fructus omnigeni cum molli tum duro cortice intecti. Nux etiam myristica, ad quam in Insula Banda saepissime aduolant, cicuribus, quicquid porrigetur, caro, panis, saccharum in primis. Bibunt aquam, sed uinum multo libentius, cuius potu non solum lascui et solito loquaciores redduntur, sed et humano inebriantur more et intra bibendum pedibus suspensi caudam in altum et caput deorsum ad aquam extendunt. *Nidos*, si Cadamusto credimus, ex furculis ad tenellas procerarum arborum ramos pensilibus, pilae modo rotundos, perquam exiguo foramine construunt, ut serpentum insidiis uiam praecidunt. Maximi gallinaceis haud minora oua ponunt, mediores columbaceis paria, faecunditas indicium, ingens illorum in natibus locis copia, castitatis, quod bini semper, mas et foemina agere uideantur.

Volatus ipsis in natali solo expe. *Volatus*. ditor. In nostris oris propter coeli frigidioris inclem tam minuseo ualent, impotentiam reptandi facilitas, qua sursum, deorsum et in maximam altitudinem scandunt, ob congruam rostri et pedum conformatiōnē compensat. Illius unco, dum pedes promouere nituntur, adpensos se se sustinent, dum prouolant, ne pedes ob corporis deorsum labentis pondus debiles offendant, se se obuio adminiculo adprehensō, eodem uelut ancora et praesidio excipiunt.

Vocem articulatam nullam natu- *Vox*. raliter habent, quidam etiam fere muti sunt nec quicquam unica illa uoce Perroquet excepta, quae in ipsorum nomen abiit, ingeminant.

Amicitiam singularem colunt *Amicitia*. cum *k* lupo, cum quo simul pascuntur, homine, unde in America re- *k* Oppian. *l. 2. Cyne-* licis syluis interdiu prope domicilia agunt et turture, quod Ouidius *Eleg. 2.6.* notauit.

Ingenio prope ad hominem accedunt. Accipiunt namque uerba et pronuntiant articulate omnia facilius, si intra alterum aetatis annum docueris, segniores ferreo in caput uerberantur radio, non sentiunt aliter propter duritiem ictus. Sic Ascanii *m* Cardinalis continuatis *m Rhodig.* perpetuo uerbis symbolum Aposto- *l. 3. An-* licum pronuntiabat. Henrici VIII. *tig. c. 32.* Angliae Regis in Thameſin delapsus auxilium implorabat, uiginti libras promittens extractus quatuor denarios hospitatori suo dari iusfit. Medicari eosdem Cardanus addit, Phærecides masculos eos obseruare et deferre, qui uenena propinare moluntur et in domos important, refert. Quosdam circa lauam intellegere et ad interrogata respondere quidam narrant. Non facile crediderim. At pueros *n* interdum *Albert.* imberbes amare, blande atrectatos *l. 23.* libidine, o ita ut oscula figant, tan- *o Scalig.* gi, quosdam pueros ita odio proſe. *Ex. 236.* qui, ut in eorum capita de sublimi loco non aliter impetum faciant atque falco in anatem, si inter lugen- *p Manas-* tes *p* agant, lamentari, quod Con- *fes in An-* stan- *nalib.*

stantinus Manasses in historia Basili Imperatoris testatur. Saltantes capitum gestu depresso agitatisque q. Scalig. l. alis imitari q. dubitandum non est. Foeminas nunquam aut rarer humanas reddere uoces r. Tiraquellus reliquit, Virides macrouros, quibus collum torque rubro cingitur, annulo illo primum adparens nil praeterea discere quidam affirmant. Scaliger acceptas e via publicitus uoces reddidisse scribit. In insulis uero S. Michaelis et Diuitie simplicitatis tantae esse, ut ad crocitantem psittacum innumera ex arbore, in cuius ramis auceps latet, multitudo conuolet facile que se capi patiatur, apud Martyrem s. legimus.

Vjus psittacorum apud occidentales Indos in cibo, apud orientales olim, Aeliano † teste, sacri habebantur. Heliogabalus capita ipso-

rum in conuiuio exhibuit iisdem que leones, pantheras et alia animalia t. pauit. Oblectamenti loco apud Romanos olim fuere. Nam cum gallinis rusticis et merulis in publicis ornatibus ponebantur. Vi. 3. derent. psittacos manu gestare M. Cato conqueritur. Articulatam ipsorum uocem in tantum eosdem miratos esse Suidas auctor est, ut eos Indi mercem fecerint. Vnde caueis ebuneis, argenteis uel ex alia preiosa materia factis includebantur. Indis pennae ipsorum in magno usu. Ex his imagines uarias, papiliones, flores, herbas, pileos et perizomata conficiunt, uelites, aulaea et tapes contexte, enses et clypeos exornant aliaque utensilia miro artificio conficiunt. Sed de plumario opere alibi.

De psittacis vide quoque infra mantisam N. 4.

CAPVT II.

De Psittacis in specie.

ARTICVLVS I.

De Psittaco Maximo Cyanocroceo, Maximo Psittaco Altero, Psittaco Albo Cristato et Psittaco Viridi alarum costa superna rubente.

Descrip. Psittacus maximus cyanocroceus in tio. aula ducis Mantuae ab Aldro Aldron. l. uando uisus est. Magnitudine bene saginatum caponem exaequabat, II. Or. ab extremo rostro ad caudam extremitate bicubitalis. Vertex *capitis* mit. c. 2. erat planus et uiridis, rostrum aduncum in hemicyclum compositum, extrinsecus in perfectam dimidii annuli rotunditatem formatum, palum longum, totum nigrum, superius longitudine duobus digitis inferius excedebat. *Oculos* habebat albos et nigros, quos ternae lineae nigrae a rostro ad colli initium ductae figuram literae S. iacentis repraesentantes in longum succingebant. *Guttur* ueluti torques nigra ambiebat. *Pectus*, *uenter*, *femora*, *uropygium*, *cauda* inferior crocea erant. *Ceruix* superna, dor-

sum, alae, caudae pars superior colore caeruleo uestiebantur. Qui apud Comitem S. Flora erat, semel singulo die instanti ueste bibebat, notis et familiaribus ad blandiebatur. Aestiuo tempore aquis se immergebat aut pluiae, donec totus maderet, exponebat, a madore frigore conreptus ad solem se uel focum siccabat, ex podagra mortuus est.

Maximus psittacus alter apud Aldron. eundem principem fuit. *Corpus* ei non ita, ut superiori crassum. *Capitis* uertex compressus, palmo longior. *Rostrum*, quam superiori breuius nec longo adeo hamo incuruum, tres propemodum digitos longum et totidem, qua capiti committitur latum, mandibula superiore alba, inferiore nigra. *Oculo-* rum

Tab XIII

Psittacus Maior.

*Psittacus
Pappengej*

Psittacus Minor.

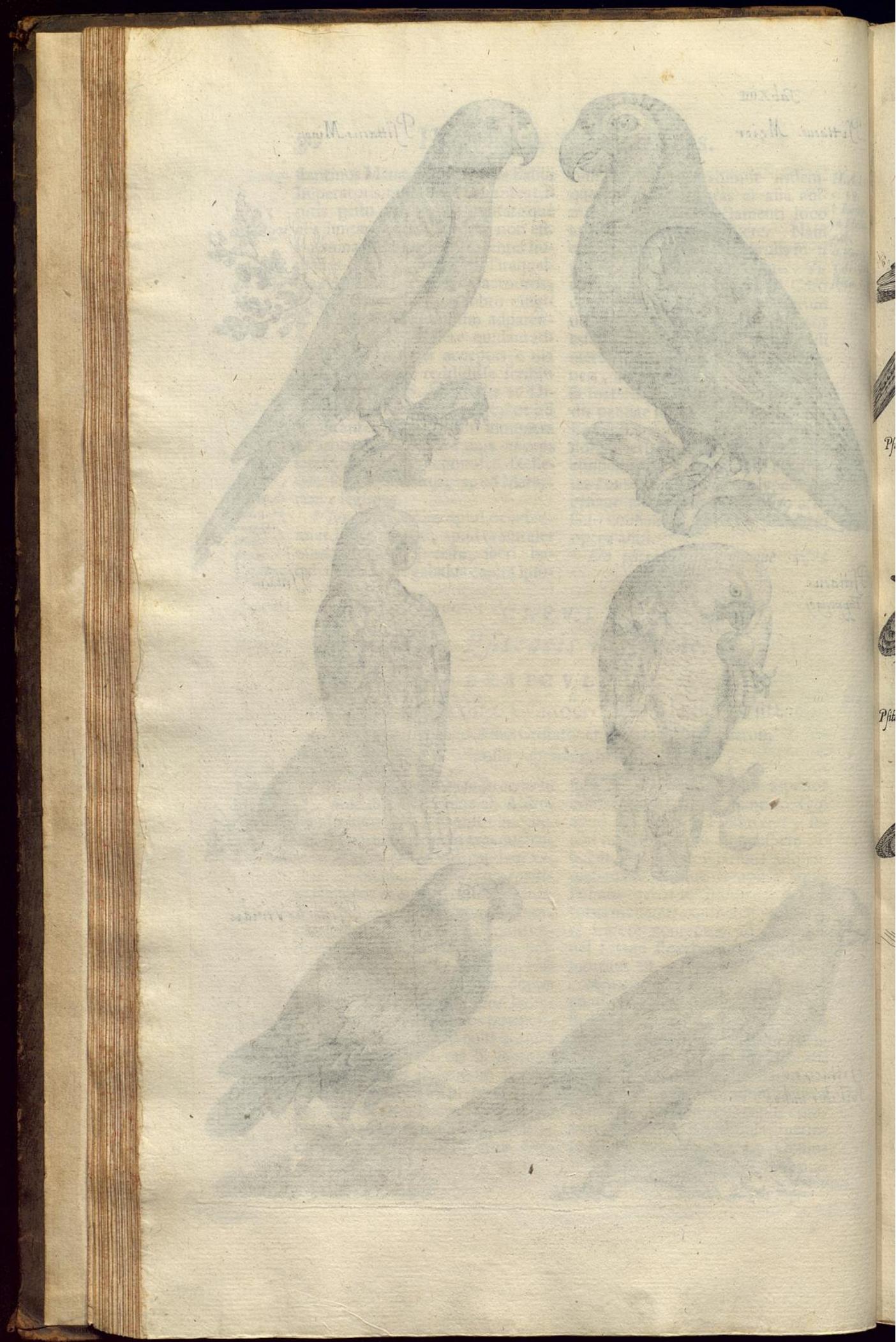
Psittacus.

Psittacus Viridis

*Psittacus
Poikilornithos.*

rum regio et tempora albescitia. Dorsum, alae incipientes, gula, pectus, uenter, femora, cauda tota superne punicea. Remigum tegetes secundo in alis ordine lutei, puniceis marginibus caeruleo uelut ocello prope apicem ornatae etc. *Psittacus albus cristatus* magnitudine erat columbo domestico par. *Corpus* uniuersum candido plumarum agmine uestiebatur. *Capitis* uerticem habebat plumis grandiusculis, sesequi palmum altis, retrorsum nonnihil incuruis acuto apice denuo antrosum reflexis, candidis denis uelut crista perornatum. *Rostrum* cinereum ad nigrum uergens, qua capiti committitur, naris patulis peruum ac harum medio tuberculo quodam tereti clivosum. *Oculis* iride lutea, pupilla nigra. *Linguam* latam, rubicundam.

Caudam in altum plumis dorsantalibus, frequentibus, candidis surrectam. *Crura* cum pedibus sublutea. *Psittaco viridi ala*. *Idem c. 5.* *rum costa superna rubente* pullastri anniculi erat corpulentia, *capitis* uertex luteus. *Rostrum* superius extremo nigrum, post subcaeruleum, reliqua rubicundum, inferius uero album. Oculi iride croceo aut potius rubente, cincti pupilla nigra, corpus totum viride, parte quidem prona uirore flauescente ac diluto, aliis uero et dorso saturore et, qui in maxima et extrema penna remige ad caeruleum nonnihil tendat. Costa superna alarum in tantum rubet, uti et cauda eaque breuiuscule parte inferiore ad latera rubra in longum macula insignitur, superne uero flauescit.

ARTICVLVS II.

De Psittaco Poikilomincho, Viridi Melanorincho,
Leucocephalo et Erythrocyano.

Aldrou. 1. 11.6.6.7. 8.9. *Psittacus poikilominchos* magnitudine erat gallinae minoris. Corpore plerumque uirescens, dorso obscurius, pectore et uentre, interlucente luteo, radicibus ubique cinereis, dilutius. Rostrum superius in parte superiore habebat ex viridi caeruleum ad latera colore ochrae, in cuius extremitate macula transuersalis candida percurrebat, inferius circumcirca coloris plumbei in medio lutescentis. Vertex plumulis aureis ornabatur. Remiges parte exteriore uentrem versus initio virides, paulatim in colorem subcaeruleum seu amethystinum purpureum potius terminabantur, nigra caetera. Secundae in ordine longissimae totae luteae erant. Quae mediis ferme aliis conspiciebantur, ad principium latere exteriore, quod uentrem respicit, primum viridi, dehinc minaceo obscuro, inde viridi, postremum apice ipso partim uiaceo, partim nigro uicissim uariabant. *Cauda* duodenis instructa

pennis, quarum, quae e latere sunt, utrinque quaterna, qua enascuntur, initio sui primum virides erant latere exteriori, luteae interiori, inde rubeo coccineo colore, tertio ordine denuo viridi, postremo luteo uariegatae. Reliquae quatuor mediae totae virides, at fine sui nonnihil lutei habebant. *Pedes* plumbei, quaterni *digiti* bini ante, retro totidem, ut in picis Martiis, interiores quidem exterioribus multo breuiores. *Vngues*, ut rapacibus adunci. *Tibiae* breuissimae, nempe inter poplites et talos, digitum longae, sed crassiusculae. *Psittaco viridi melanorincho* collum, dorsum cum aliis uiore pleno tinguuntur. Costa alae, qua corpori adnectitur, extrema coccineo rubet, penna in extremis aliis, qua uentrem spectant, est nigra. Vropygium inferius coccineum. Rostrum totum nigrum. Caput et pectus lutea. *Psittacus leucocephalus* ita ab Aldrouando describitur etc. dodrantem et digitum unum longus

gus est. *Rostrum* duos digitos crassum, album et pars capitis rostro continua item alba. *Oculi* pupilla nigra, iris ferruginea. *Vertex* et *frons*, quae albent, maculis nigris variegatae sunt. *Occiput*, collum, dorsum, alae, uropygium supernum obscurum ac pleno uirore tinguntur. Gula et alarum costa suprema rubore cinnabarino. *Pectus* ac femora uirent denuo. Pars *uentris* inter femora et pectus interiecta fusco subrubido aut eo colore, quem pictorum uulgas terrae umbrae uocat, insignitur. *Alarum* latera penas quasdam, quae remiges tegunt easque extremas caeruleas habeant, albo tamen nonnihil admixto. Venter postremus uropygio proximus luteicit. *Cauda* medio rubra, ad latera rubro et luteo, inde caeruleo variegata est. Pennae pene omnines extremo apice nonnihil nigrescent, caetera uirides sunt. Tibiae et pedes cinerei. Posset et hic idem ob multiplicem colorum uarietatem psittacus πονίλος, i. e.

uersicolor adpellari. Est enim coloribus non paucioribus, quam septem distinctus, quorum tamen praecipuus est uiridis. *Psittaco erythrocyanum caput*, pectus caerulea sunt. *Vertex* summus macula lutea insignitur. *Rostrum* haud ita, ut prioribus grande, nigrescit. *Oculorum* regio albicat. Pupilla nigra, iris fusca. *Ventris* latera sub summis aliis lutea sunt. Venter uiridis. *Femora* et uiridi alblicant. *Uropygium* luteum est. Summum *dorsum* dilute caeruleum est. Alarum tegetes uiridi, luteo, roseo promiscue conteguntur. Sic remiges et cauda totae roseo perfusae sunt. Dorsi extrema pars seu lumborum regio flauescit. Caudae denique pennae pauculae eaque uirides obtegunt. *Crura* et *pedes* cinereo imbuuntur, caetera roseo. Hic forte ille est, quem in Tarnasari urbe Indiae pulcerrimum ac septemplici colore distinctum reperiri Ludouicus Patricius scriptum reliquit.

ARTICVLVS. III.

De Psittaco Cinereo, Erythroleuco, Torquato

Macrouro, Minore Macrouro, Toto Viridi, Erythrochloro

Macrouro, Erythrochloro Cristato et Aliis et

Gesnero positis.

Aldrov. l. *Psittacus cinereus* ex Mina adferatur et a potissimo partium colore ita dictus est. *Corpus* enim totum cinereo obscuro seu potius aequaliter subcaeruleo tingitur, remiges paulo satuioreuisuntur. *Oculos* macula candida cingit. *Cauda* uix ultra extremas alas protenditur et tota cinnabarino colore tincta est.

Psittaco erythroleuco magnitudo est caponis grandiusculi, corpus candidum, postrema tergi pars, uropygium, cauda tota, alarum remiges miniacei coloris. Rostrum unco, quam in aliis longiore.

Torquatus macrourus solus antiquis cognitus fuit. Caput et corpus omne habet uiride. Rostrum miniaceum. A rostro inferiori sub

mento etc. *Minor macrourus totus uiridis* in Hispaniola reperitur nec totus turdo maior est. Rostrum habet superna parte rubrum, inferna e rubro nigricans. Iridem oculi rubicundam et croceam. Corpus herbaceo uirore amoenum. Pedes et tibias rubicunda.

Erythrochloro macrouro ex Iaponia adlatu corpus quatuor coloribus, quorum potiores uiridis et ruber, insignitum erat. Verticem habebat planum, rostrum rubeum, exiguum et inferius etiam aduncum. Retro et ante oculos maculam caeruleam. Caudam corpore toto longiore.

Erythrochloro cristato alae, cauda ac crista, quae sex pennis, tribus maioribus, totidem minoribus

con-

Corvus. Rap. rab.

Corvus. Rab.

Altrap.

Cornix. Krae.

Nebel Krae.

*Pijrho
coraceus.
steinrab.*

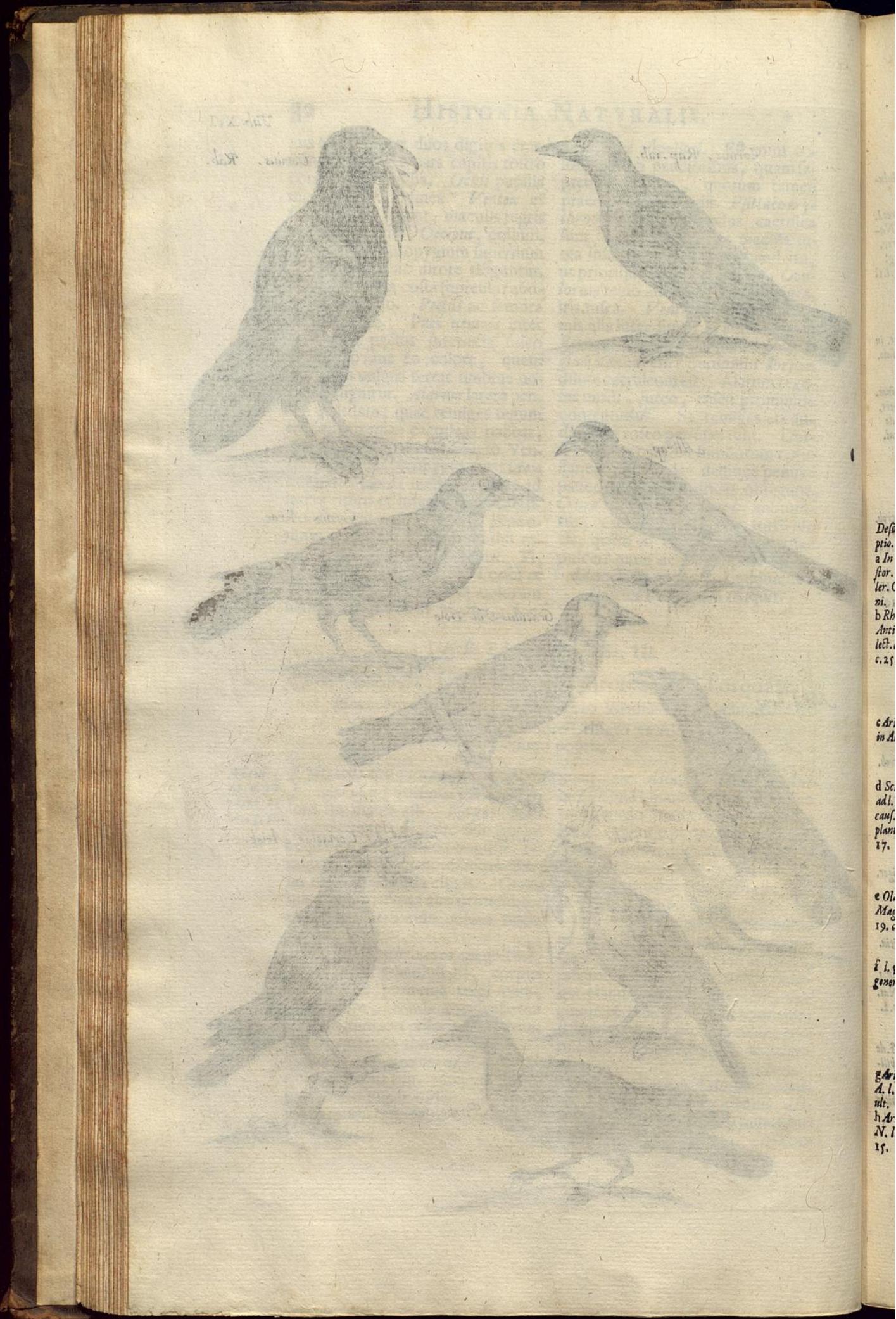

Coriacias Arist.

Pyrhacorax. alius

sonstabat, sunt rubri coloris, corpus reliquum uiridis.

His adde *psittacum erythrocyanum* nec non *erythroxanthum* Gesneri, quorum ille parte supina rubet, alis superius in flavo uiridibus, cætero caeruleis, cauda partim rubra, partim caerulea, bic illi per omnia simillimus, in hoc tantum discrepat, quod per medium alarum plurimum flauioris coloris habeat, non nihil etiam in cauda.

Huc etiam Aldrouandus auem illam, quae in Hispania capta magnitudine erat fringillæ, rostro nigro, aduncu, capite, collo uiridi, uertice, ut in garrulo Bohemico crista insignito, alis caeruleis extremo nigris, uropygio ferrugineo, femoribus albis, pedibus nigris, digitis quaternis, binis ante, retro totidem refert.

TITVLVS. VI.

De Coruino Genere et Aliis Nonnullis Auibus, Quibus

Rostrum Durum ac Robustum est.

CAPVT PRIMVM.

De Coruo.

Cornu Graecis seu a colore nigro seu a capitis magnitudine κόραξ. L. Floro a satyra avis seu propter salacitatem. Virile enim membrum ueteres Graeci σαθη adpellabant seu a Satyra b palude, quae et Pomptina, uiginti quatuor olim urbiura capace loco dicitur. Locus ipsi post psittacos uel eam ob causam datur, quod et ad rapacium naturam accedat et olim apud ueteres in tanto pretio fuerit, ut per illum iurarent. Magnitudine cornicem superat et adeo est ater, ut præ nimia nigredine caeruleus quodammodo adpareat nec ab aquis mutetur. *Rostrum* habet aternum, non nihil aduncum utrisque marginibus incidens. *Oculos* lucidos. *Langam* in apice latam, ad radicem rotundam, nigram. Visi tamen in septentrionalibus e regionibus, Anglia, Neapoli apud Alphonsum Siciliæ Regem, Lestorum Indiae extra Gangem regione, quin et tempore f Ariftotelis albi seu, quod ob aspergim. s. 5. et nivium in niuosis locis tales nascantur seu, quod frigus id efficiat seu, quod alimento id attribuendum sit. *Interiora* cius si attendas, *gulam* patentiore prope uentriculum progluuiie g habet. *Fel* renibus et h parte tantum altera intestino iungitur. *Excrementa* alba esse apud Horatium legimus. Cuidam uero apud Liuones et Botnios generi, quod ma-

rinum dicitur, rostrum dentium fere instar serratum, sed forte falso adscribitur.

Quantum ad locum, in Asia non na- Locus. sci Theophrastus i prodidit. Locisk i Plin. H. desolatis, I humidis, excultis, turri- N. l. 10. bus, celsis aedificiis morari nec ea, k Esa. c. dummodo cibus suppetat, deserere, 34. in agris uberrimis gregatim ferri et Theon. in eius frequenti suo numero bonita- Aratum. tem, quam innata sagacitate cognoscunt, prodere compertum. Binos m m Ael. l. 2. per sterilem et infructuosum cam de Anim. pum nec non arctiora loca uolare, c. 48. quod non satis n cibi pluribus, unde in Arift. H. in Cranone Thesfaliae oppido nun- Ael. 9. c. 31 quam plures duobus reperiri a qui- busdam notatum. In Galliae oppido, quod Coruatum dicitur, annos plus, quam centum egisse Albertus ne- scio, qua fide referit.

Vidicit coruus frumento, po- Nutri- mis, o ficibus, cerasis, quae cum mentum. pediculis deglutit et, dum binis p e o Athen. pastu horis pulpam reiicit, ossa i. 1. p Aldrov. euomere solet nec non uermibus, Ornithol. hinc aratoris uestigia rodit, piscibus, l. 12. c. 1. unde apud Anglos q lege sub graui q Bellon. l. mulcta cautum, ne quis uim coruis & de Anib. inferat, cadaueribus, quae si non at- v. 1. tingit, infecta esse coniiciuntur. Quin N. l. 10. nec a uiuis animalculis abstinet. A. c. 47. laudam et passerem deuorasse uifus est, pullos uero alimonia defitu- tos parentem ipsum inuadere et deuorare † Aelianus auctor est † l. 3. de A. In nim. c. 43.